

חוקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא

נה.

עין משפט נר מצוה

רמב"א א ב מ"י פ"ח מהל'
גולה ה"ד ט סמנ
עשין פכ טושי"ע ח"מ ס'
עפט ספיק ט'
רמב"א ג טושי"ע ח"מ ס'
רעמ ספיק י סג"ס:
רמב"א ד ה טושי"ע ח"מ ס'
קס ספיק ו וע"ש כל
דעי המסין:
רמב"א ו מ"י פ"ח מהל' זכיה
ומנה הל' י סמנ
עשין פכ טושי"ע ח"מ ס'
עיה ספיק ד:
רמב"א ז ח מ"י פ"ב מהל'
מתעט עיטס הלכ"ט ז
ג:

רבינו גרשום

איה מוחזקת הקרקע בידו
א"כ אין הכבוד נוטל פי
שנים בה: אלא יהיה טסקא
ומית בו ביום. בההוא יומא
מצו שקיל פי שנים ומההוא
שעתא דיהב טסקא וברגא
החוקקו בידו: ואמרו לי
הלכתא כרב הונא בריה דרב
יהושע. דאמר אפי' שערי
דברא משכב לברגא: ולא
היא. און הלכה כרב הונא
בריה דרב יהושע. והאי
דאמרו ספרי הדינא כותיה
לאוקמי מלתא הוא דבעי
לומר להחזיק דבריהן לפי
שנה ורגילין לכתוב שטרי
הכותב לאותן הלוחקין מן
המוכסין דגברו ארעא לברגא
ומכ"כ אמרו הלכה כותיה
כדי לקיים שטרי וכתבתן
הרבות שטרן ולעולם
אמרו: אין הלכה כרב
הונא: פירכתי מסייע מאת.
ארם בטל ליתא ליה שרות
למסקן בון ואין מתעסק
בשום דבר אלא בבטלות
היינו פירכתי. מסייע מאת.
שצריך לו לאותו פירכתי
ליתן חלקו בעול בני
העיר לשבדו שר העיר:
ה"מ. דצריך ליתן חלק:
דאצילתיה מאת. שהצילתהו
בני העיר ברבייהו מיד
השר שאמרו לשן לר לזה
לכום ליתן לך ושעמך ליתן
והניחו על פיהו וניצל על
החייב לסייע: אבל
אנדיסקין. היינו שר העיר
מבצטו נותן לו לאותו
פירכתי שאמר אני חושש
ליקח מזה כלום סייעתא
לשמיא הוא דרמתי עליה
ואינו צריך ליתן עממה
לסייע: המצר. זהו חרין
או גר העשוי סביב השרה
הליכיא בין שדות אחרות:
שם שרת ואין
נותן שרשיו לכאן ולכאן
אלא במקום שנותנין אותו
יורדין עד התהום ומשי"ח
ונתעין אותן על הגבולין
כפי שדה לחבריההו לפסק.
ומשי"ח אמר מפסקין בנכסי
הגר [שם ה"ן] באחת
משדות הגר מופסקת בין
לל אחת במצר או באמצע לאל
קנה אלא עד מקום המצר
או עד מקום התחב: אבל
לפאה לטומאה לא. אין
מפסקין. יצדד לפאה שאם
היה מצר או חבץ בשדה
אין מפסקי שדה צריך
להניח שתי פאות משום
אחור הפסק אלא יקצור כל
השרה ויניח פאה אחת על
כרלו ולטומאה נמי אינו
הפסק. יצדד במצר לקמן
הלכתי במקום זהו בשדה
וזו והטומאה הייתה במצר
להלן או מחבץ להלן ואמר
אני יודע אם נבטתי במקום
הטומאה מעבר למצר צריך
לחבץ אמרו דפסקי טמא
דלא היה הפסק לטומאה
אחור המצר: אפי' לפאה
ולטומאה. היה הפסק האי
מצר וחבץ כדתנן אלו

אם בן במצת ירושת בנו. דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת
אשה ובעל מוצ אף על פי שנקסי משועבדין להן מ"מ אין
ירושת בנו הזכור בטילה משום דמלוה ואשה מחקרי גוביינא וזריכי
לדרכתא ולכרמא ושומא אכל למס המלך אפילו קרקע שזה אלף זוז
משועבדת לדבר מועט והקרקעות
עיקר הן של המלך וכבר הוא מוחזק
ולא מחקרי גוביינא. ר"י ור"מ:
אנדיסקין. פי' כותבי שטרות
המלך לדיסקא הוא
שטר כדאמר בהגול בתרא (ב"ק דף
ק"ב): האי מאן דנקיט דיסקא מצד
הגדול וצפרק השולח (גיטין דף לו.)
מעיקרא צמאי אפיקניהו צדיסקי:
דרך

הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל
דינא דמלכותא דינא וואריסותא דפרסאי עד מ' שנין והני והרורי דובין
ארעא לטסקא זביניהו וזביני וה"מ לטסקא אבל לברגא לא מ"מ כרגא אקרקה
דגברי מנח רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שערי דברא משתעברי
לברגא אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן קשי בה אמימר ג"כ במלת
ירושת בנו הבכור דהוה ליה ראוי וואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק א"ל
אי הכי אפילו טסקא נמי אלא מה אית לך למימר דיהיב טסקא ומית הכא
נמי דיהיב כרגא ומית אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן שאילתיניהו לספרי
דרבא ואמרו לי הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע ולא היא התם לאוקומי
מילתיה הוא דאמר רב אשי דפרכת מסייע מאת וה"מ דאצילתיה מאת
אבל אנדיסקי פיעתא דשמיא היא אמר רב אשי ויוחנן והמצר והחבץ מפסקין
בנכסי הגר אבל לענין פאה וטומאה לא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו
לפאה וטומאה פאה מאי היא דתנן ואלו מפסקין לפאה הנחל השלולית
דרך

המס שכן דינא דמלכותא דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא כדאמר לעיל [נד:]: וצבייהו זביני. מה שקויין הקרקע מעבדי המלך בשביל המס
שנותנים מוכרין קיים דינא דמלכותא דינא ואם יחזרו בעלים ראשונים או יתעשרו ויאמרו להחזיר המס להני מעבדי לא יוכלו לערע על
הני זכאורי כלל דצבייהו זביני: ופרווי. על שם נחלה שקרוי זיהרל לקמן בפרק המוכר את הבית (דף ק"ב). ואי א"ל זיהרל אפילו צוטמני
ופרדיסי. והילך תלת מילי קנייתא דינא דמלכותא דינא וצאריסא דפרסאי והני והרורי שמוליין צדינא דמלכותא דינא הרי תלת: והני
מילי. דצבייהו זביני אי צבין לטסקא בשביל מס הקרקע שלא נתנו הבעלים: אבל לברגא. בשביל כסף וגולגלתא שלא פרעו
מכרו להם עבדי המלך קרקעותיו של זה לא הוו זביני דאין זה דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש כי אם בשביל
מס הקרקע: אקרקה דגברא מנח. או יתפשוהו עד שיתן מאליו או יבחר מן העיר. והך מלחא גמרא קאמר ליה: אפי' שערי
דברא. שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין בצדו וכל שכן קרקע עזמה ולא שגא צבין ארעא לטסקא או לברגא וצבייהו זביני דהכי
הוי דינא דמלכותא: שערי דברא. כלומר כל מטלטלין שיש לו בעולם משועבדין למלך בשביל מס ראשו והיכא דלא פרע נתחייב כל
אשר לו ומי שיקנה מעלייתא היא דליכא למימר אין הכי נמי מצטל וצבטל לשם וצשאר מקומות יתקיים דשצבדא לקרא דליהו דחיק ומוקי אנפשיה:
יתקיים הכתוב דכתיב (דברים כ"ג) כל אשר ימצא לו הרי צאתה המלכות צלתא ירושת בנו הצבור לכל ממון האז אם מנח ולא
פרע עריין כרגא דשהו זו הוה ליה ממנו ראו דאני מוחזק זו כלל כי אם המלך דשצבדא המלך עדיף משאר שעבדין וכצדו דמי. ומיהו
לאו אתקפתא מעלייתא היא דליכא למימר אין הכי נמי מצטל וצבטל לשם וצשאר מקומות יתקיים דשצבדא לקרא דליהו דחיק ומוקי אנפשיה:
אי הכי אפי' טסקא נמי. רב אשי הוא דקפריך עליה דלמימר הכי דכיון דקשיא ליה לאמימר הכי אפילו כי אמרינן ארעא לטסקא אשעתדא
לדברי הכל א"כ צלתא בקרקעות ירושת בנו הצבור: אלא מאי איום לך נמימר. הכי דמי דלא צבטל כגון דיהיב טסקא של
אותה שנה בתחלת השנה ומית דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עוד והוה ליה מוחזק ויטול זה צבור פי שנים ה"ג וכו': ולא היא
(ט) **הפס.** לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לברגא ואי זבון לברגא לא הוו וצבייהו זביני
דברא אקרפתא דגברא מנח ואינהו ספרי דברא דלמרי הלכתא כרב הונא לאוקומי מלתייהו צבו לקיים מעשיהם וטרות שכתבו
על מירת קרקעות שנתמכו לברגא וצאו לומר דמשעבדי לברגא כדי שיהו החזיקים והשטרות קיימין ומיהו שלא דכין נכתבו
השטרות ונמכרו הקרקעות והדרי זביני: פרדיסי. אדם צבל ממלכה ונלמדו ומתוך ארץ ואין עוסק בשיבו של עולם כלל: **מסייע**
מסא. הוא חייב בעול הקהל ואף על פי שהוא אינו עושה ריוח בעיר: והני מילי. דמסייע ליתן צמס הקהל: כגון דאצילתיה מאת. עבדי
המלך היו תובעים לו לצדו והם הצילוהו והקלו צמסא צטענותא שאמרו עליו שאין לו ממון ומתוך כך נתרצה מס שלהן והכביד
עולן יותר כגון שהמלך רגיל ליקח מכולן מס קצו לשנה וצאו לצבד לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשבון מס
הקצוב והיו שואלין לזה יותר מדאי והם הפלגוהו ופטורוהו ומה שפחמו מה יגבו מן השאר: אבל אנדיסקי. ממויין של מלך הרגילין
לגבות מכל בית וצית מכל איש ואיש עד שיעלה לחשבון למס הקצוב ושכחוהו לזה או לא ראו לשאלו לו כלום בשביל שהוא אדם
צטל וצבטל היו שאין לו ממון וצבו כל המס מכל השאר אף על פי שצבדי עלייהם המס כדי שיהו לו לזה ליתן פטור דסייעתא דשמיא
הוא שמתלו לו: **הפסל והחבץ.** ז' שדות שגר ומצר אחד צויתא החזיק צלחת מנח לא קנה את חצירתה אלא היא דלחזיק ביה לצדו
קנה כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעמתיא. והוא הדין אם אין שם מצר אבל פי חבץ טעוה צינתים מפסקי: **חבץ.** הוא חילין או
עשב שבו חיחס יהושע את ארץ ישראל [ולקמן י"ג]. לפי שיוצד ויוגן כנגדו ואינו יוגן לא מכאן ולא מכאן כדאמר (יב"ה כ"ה): חבוצא מנקט רגליהו דרשעים
שמשיגין גבול רעיהו וזה אינו משיג גבול אחר: אבל לענין פאה או טומאה לא. הוי הפסק לחשבון ז' שדות אלא יניח פאה אחת
אחד שדה אחת דהא אפילו צבדה אחת איכא למ"ד לא קנה אלא מקום מכושו [ועיל ד:]: וכל שכן בשמי שדות לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק
וסבדא בעלמא הוא דחוקה מעלייתא צבינן שחיחא בכל השדות: פאה וטומאה. לקמיה מפרש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתי: אפי'
לפאה ולטומאה. דמאי שנה מחוקה: פאה מאי היא. לגבי מאי מהני הפסק: דסגן. דהפסק מתייב להניח פאה בכל אחת: **הנחל**
(ט) **כחל איתן** אשר לא יעבדו ולא יזעו [וצריס ח"ט] קרקע קשה מלא כרורות ואצנים שאין ראו לזריעה: והשולגים. קובות מן גשמים. צבכוסם אלא
לדיר (ב"ב דף ס"ה). מאי שולגית אמר רב יהודה אמו שמואל מקום (י) ששולגין מי גשמים שר צבי א"ר יוחנן אמת המים המחלקת שלל לאגפיה:

ליעבד לי מר כאידך דשמואל. כיון דשמואל צבירא לך ולא ליקני אלא
הוא פורתא דרפק. והא לא מצי למימר ליעבד לי מר כאידך דשמואל
דאמר דינא דמלכותא דינא ולא ליקני אלא צבטר דכיון דמודי רב
הונא דשמואל אמרה להיהא דנכסי הגר הרי הן כמדבר על כרחק זקוק
אתה לתרץ ללא תקשי שמואל
דשמואל וכדפרישית לעיל: אין
מוציאין נו'. כשמואל: וכן היו רבונתיו
נו'. כל זה שלח רב הונא בר אבין:
דינא דמלכותא דינא. בהגול (א) קמא
(ב"ק דף ק"ב): אמר תדע דקטילו דיקלי
וגשרי גשרי ועצרינן עלייהו: דאריסא
דפרסאי ארבעין שנין. חוקת פרסיים
מ' שנים היא ע"י דינא דמלכותא
דלע"ג דלא קני איניש אלא צבטר
מיהו אם החזיק זה עכו"ם מ' שנים
וצא ישראל וקנה ממנו הוי קנין גמור
ולא יוכל ישראל אחר לומר שלי היא
שגולה עכו"ם ממני ועל"ג דלמרינא
(לעיל דף ל"ה): ישראל הצא מחמת
העכו"ם הרי הוא כעכו"ם ואין לו חוקה
אלא צההוא שטרלא שמכרה ישראל
לאינין הו' לפול לו ביניהו
ונפלו להן לאחר זמן.
אין הבכור נוטל פי שנים
בין (ברכות ט"ז). ואילו
מפסקין לפאה. להניח
פאה מכל אחד ואחד (ב"ב
ט"ז) למת שתי פאות (מוחזק
ט"ז). הנחל. שדה מלאן
ושדה מלאן ועל עמק
באלמע חייב להניח פאה
מכל אחד ואחד (ב"ב ט"ז).
הרשולגית. מקום שם
גשמים שולגים שם
שם שם ויבשה מלאן ומלאן
נותן פאה לכל אחד ואחד.
דהיא שולגית מפסקא לכו
(מוחזק ט"ז).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דינא וכו'
כסגול בתרא דמא ברבא
תדע: (ב) ד"ה ולא היא
לכ' כל' וציתת ההם נמקח:
(ג) ד"ה המלך בגול נחל
איתן: (ד) ד"ה והשולגית
וכי' מקום שמי גשמים
שולגין שם וכו' שמחלקת
שלל לאגפיה:

מוסף רש"י

ואין הבכור נוטל בראוי
בנכסים שלא היה צביר
מוחזק בשנת מיתוהו צבטל
לאינין הו' לפול לו ביניהו
ונפלו להן לאחר זמן.
אין הבכור נוטל פי שנים
בין (ברכות ט"ז). ואילו
מפסקין לפאה. להניח
פאה מכל אחד ואחד (ב"ב
ט"ז) למת שתי פאות (מוחזק
ט"ז). הנחל. שדה מלאן
ושדה מלאן ועל עמק
באלמע חייב להניח פאה
מכל אחד ואחד (ב"ב ט"ז).
הרשולגית. מקום שם
גשמים שולגים שם
שם שם ויבשה מלאן ומלאן
נותן פאה לכל אחד ואחד.
דהיא שולגית מפסקא לכו
(מוחזק ט"ז).

מוסף תוספות

א. ח"ל דהיינו יונה: ואינו
דומה למי שיש עליו בע"ח
וכי' לפי שהנכסים של לוח
אלא משועבדין לבע"ח.
אבל מי שנתחייב לשלם
טסקא אין לו כלום בקרקע
עד שיפרענה. שהרי
מפסקי ארעא שטרא שיהו
למכור כל הקרקע לכל מי
שרצה אפי' שאין
הטסקא אלא דבר מועט.
ועוד בע"ח צריך בחבית
בי"ד ושומא והכרזה.
המלך אינו צריך לכל זה.

רבינו גרשום

בארישתא דפרסאי. דחוקה
של פרסיים לא הוה חוקה
א"כ החזיק ארבעין שנין:
הני והרורי. בעלי נחלות:
דובין ארעא לטסקא. שנתן
שרה של אדם שנטילה
ממנו מחמת שחבריה מס
שלה: וצבייה זביני. משום
דינא דמלכותא דינא דאמר
דמאן דיהיב טסקא ליכול
ארעא. אבל שדהו של אדם
שנטילה ממנו שבביל שאין
נתן כרגא. שם גולגלתא אינא
רשאין לקנות משום דברא
אקרקה בברי מנח. כלומר
ראש האיש עצמו שהשעבד
לברגא ולא שדהו דלא היה
להם ליתול שדהו שבביל
מס הכרגא: אפי' שערי
דברא משעבד לברגא. וכי"ש
שדהו. ואפי' מכרו הוה
מפני הברחת כרגא הוה
מכורה: א"כ בטלת ירושת
בנו הבכור. וא"כ הוא דמי
נכסין משעבדי לברגא אפי'
שערי דברא א"כ כל זמן
דלא יהב כרגא אינא מוחזקין
בכסיו בידו וא"כ לא יירש
מזן הבכור פי שנים משום